

**Päivi Atjonen:
PELITTÄÄKÖ PEDAGOGIIKKA PERUSKOULUSSA?
Joen SYVE 2000
Yhtenäiskouluseminaari Joensuussa 13.9.2008**

Vuosien 2007–2008 aikana toteutettiin perusopetuksen pedagogiikan kansallinen arviointi Koulutuksen arviointineuvoston aloitteesta. Keskeisiksi arviointikriteereiksi valittiin opettajien pedagogisten periaatteiden luonne, opettajan tavoitetietoisuus, opetusmenetelmällinen monipuolisuus, oppilaan ominaislaadun huomioiminen, opiskeluympäristökäyttäjien toimivuus sekä opetus-, opiskelu- ja oppimisprosessien tasa-arvo. Arviointiaineiston muodostivat rehtorikysely (N = 410), opettajakysely (N = 2310) sekä 12 kouluvierailun aineisto. Tuloksia suhteutettiin erityisesti 2000-luvulla toteutettujen tutkimusten, arviointien ja tilastojen valottamaan perustaan.

Kriteeri 1: Opettajien pedagogiset periaatteet

Opettajat kuvasivat, että heille on tärkeää (kuvio 1)

- ♦ opetusjärjestelyjen ja -metodien osalta kiinnittää huomiota yksilöllisiin kykyihin ja lahjoihin, toteuttaa yhteistoiminnallista ja aktiivista oppimista, olla oppilaskeskeisiä ja rikastaa opettaja-oppilasvuorovaikutusta.
- ♦ suhteessa oppilaisiin ja oppimisympäristöihin kohdella oppilaita oikeudenmukaisesti ja turvata työrauha ja toimivan oppimisympäristö.
- ♦ yleisten periaatteiden osalta tukea oppilaan kasvua ja kehitystä, toteuttaa konstruktivismia ja edistää oppimaan oppimista.
- ♦ taitojen ja asenteiden kohdalla se, että oppilaat arvostavat työtä, ovat vastuullisia ja hankkivat elämäntaitoja sekä edistyvät oppimis- ja ajattelutaidoissaan.

Pedagogisten periaatteiden esteiksi koettiin (kuvio 2)

- ♦ opiskeluvedellytyksistä liian suuret opetusryhmät, kouluympäristö ja opettajan moninaiset tehtävät ja "lisätyöt" sekä opetussuunnitelman suuret vaatimukset.
- ♦ oppilaita ja oppilasryhmiä koskien heterogeeniset opetusryhmät ja oppilaiden käyttäytymishäiriöt.
- ♦ opettajaan ja taustatekijöihin liittyvät opettajakohtaiset ja koululaisten huoltajia koskevat seikat.

Kriteeri 2: Opettajien tavoitetietoisuus

Opetuksen suunnitteluun vaikutti eniten oppiaineen luonne, opetuksen järjestäjän hyväksymä opetussuunnitelma, kansalliset opetussuunnitelman perusteet ja oppikirjat. Oppilaiden ajattelun taitoja, suvaitsevaisuutta sekä oppimisen taitojen omaksumista pidettiin tärkeinä tavoitteina. Noin 10 % opettajista raportoi opetuksen suunnittelussa tai toteutuksessa tapahtuneen muutoksia viimeisen viiden vuoden aikana (kuvio 3), mutta noin 40 % ei vastannut muutosta koskevaan kysymykseen.

Kriteeri 3: Opetusmenetelmällinen monipuolisuus

Opetusmenetelmien valintaan vaikuttivat eniten pyrkimys työrauhan säilyttämiseen, monipuolisuuden tavoittelu ja toiminnallisuuden mahdollistaminen oppilaille; eriyttäminen ja itsearviointi olivat vähämerkityksisiä. Oppimateriaaleista eniten käytettyjä olivat oppikirjat ja omat monisteet (kuvio 4), ja vaikkapa teknologiset mediat olivat vähemmän käytettyjä (kuvio 5).

Onnistuneeksi koettu oppitunti oli syntynyt silloin, kun

- ♦ suhde oppilaisiin ja oppimisympäristöön oli kunnossa (ks. kuvio 1: b-pylväs): oppilasaktiiviteetteja hyödynnettiin, oppilaat olivat motivoituneita ja pitivät aihetta mielenkiintoisena, oppilaiden omaa ajattelua rohkaistiin ja opiskeluilmapiiri oli positiivinen.
- ♦ opetusjärjestelyt ja -menetelmät olivat onnistuneet (ks. kuvio 1: a-pylväs): opetusmenetelmät olivat monipuolisia, yhteistoiminnallista oppimista rohkaistiin, opetustavoitteet olivat selkeät, opetus oli selkeää, konkreettista ja havainnollista tai onnistumiseen oli muita hyviä syitä (harjoittelu, monipuolinen arviointi, henkilöstön yhteistyö, opettajien taidot).

Kriteeri 4: Oppilaslähtöisyys

Oppilaiden tarpeet ja toiveet otettiin selvästi huomioon suunnittelussa (kuvio 6). Heille pyritään järjestämään toiminnallisuutta, antamaan palautetta ja tukemaan itsenäisessä etenemisessä (kuvio 7). Haasteeksi muodostuvat heterogeeniset opetusryhmät ja oppilaiden häiriökäyttäytyminen sekä oppimisvaikeudet.

Kriteeri 5: Opiskeluympäristön toimivuus

Rehtoreiden mukaan heidän johtamissaan koulu yhteisöissä oli varsin yhtenäinen opetusnäkemys ja oppimista tukeva ilmapiiri, mutta taloudellisia resursseja hankintoihin ja opettajien osaamisen tukemiseen ei ollut riittävästi. Opettajien mukaan suuret oppilasmäärät yhdistyneenä heterogeeniseen oppilasainekseen vaikeuttavat pedagogisia toimintamahdollisuuksia ja estävät hyvien periaatteiden toteutumista. Opetustiloihin, -välineisiin tai -materiaaleihin ei kohdentunut erityisiä odotuksia tai moitteita. Noin 18 % alakoulujen ja 21 % yläkoulujen opettajista ei ollut käynyt kolmeen vuoteen omaehtoisessa täydennyskoulutuksessa.

Kriteeri 6: Opetus-, opiskelu- ja oppimisprosessien tasa-arvo

Merkittäviä ja systemaattisia eroja ei ilmennyt alueen, taajama-asteen, kouluasteen, opettajan sukupuolen tai opetuskielen mukaan vertailuja tehtäessä edellä kuvatuissa kriteereissä 1–5.

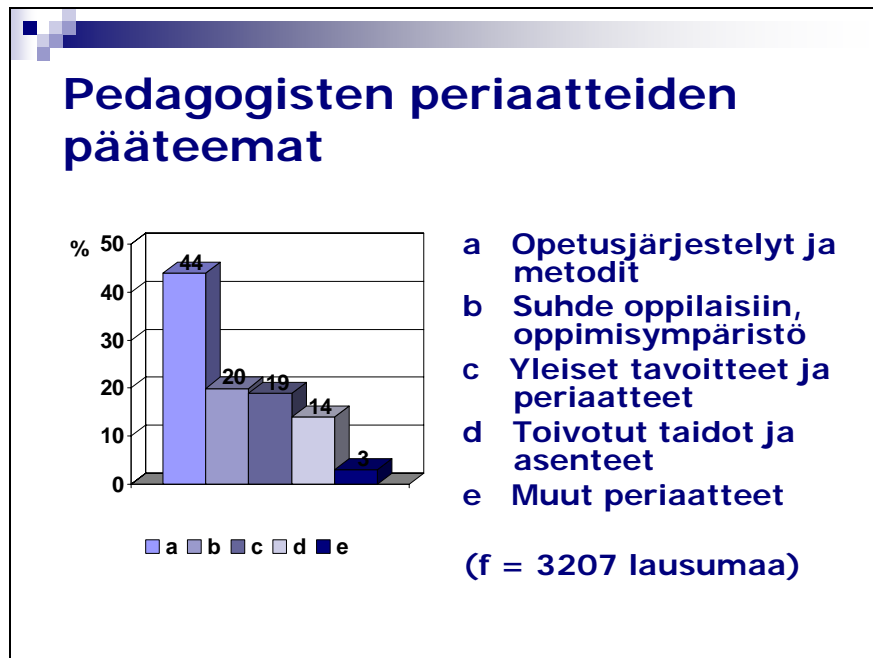
SYVE:n seminaaria varten tehty aineiston lisätarkastelu

Opettajakyselyyn vastanneista 13.4 % työskenteli koulussa, jonka rehtori oli ilmoittanut noudattavan yhtenäisen perusopetuksen ideaa. Tulosten mukaan yhtenäiskoulujen opettajat...

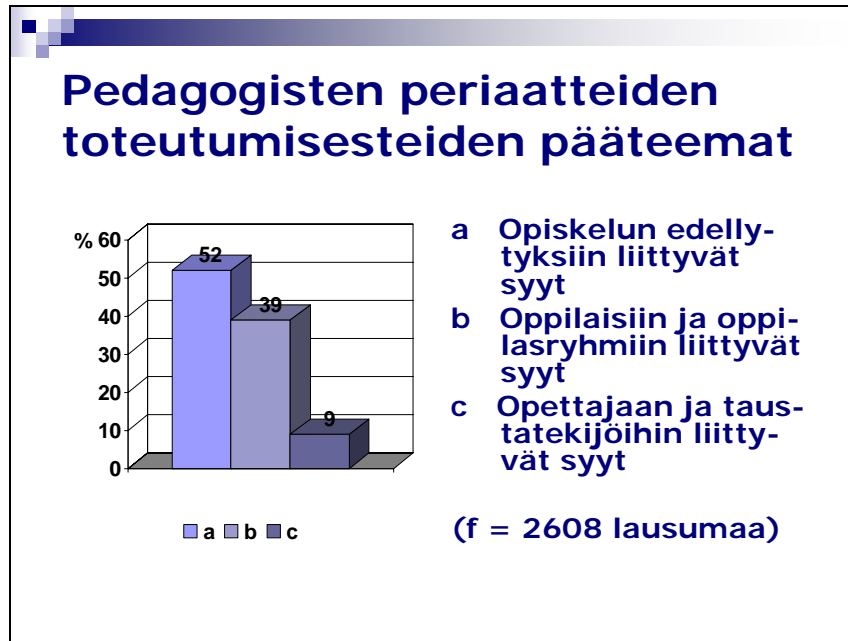
- ♦ pitivät liki kaikkia oppitunnin tai -jakson suunnittelun esteitä hieman vähämerkityksisempinä,
- ♦ valittivat jonkin verran vähemmän isojen ryhmäkokojen haitoista,
- ♦ kokivat hieman useammin oppilaiden häiriökäyttäytymisen ongelmalliseksi,
- ♦ käyttivät opetuksen suunnittelussa kansallista opetussuunnitelmaa, oppikirjoja ja opettajan oppaita hieman vähemmän,
- ♦ kokivat opetustilat jonkin verran vähemmän rajoittaviksi,
- ♦ korostivat tavoitteista hieman enemmän toiminnallisuutta, oppilaiden vuorovaikutusta ja itsearviointia sekä
- ♦ olivat saaneet hieman enemmän täydennyskoulutusta ...kuin opettajat, jotka työskentelivät yhtenäisen perusopetuksen ideaan sitoutumattomissa kouluissa.

Kuviot, joihin on viitattu edellä olevassa tekstissä:

Kuvio 1:

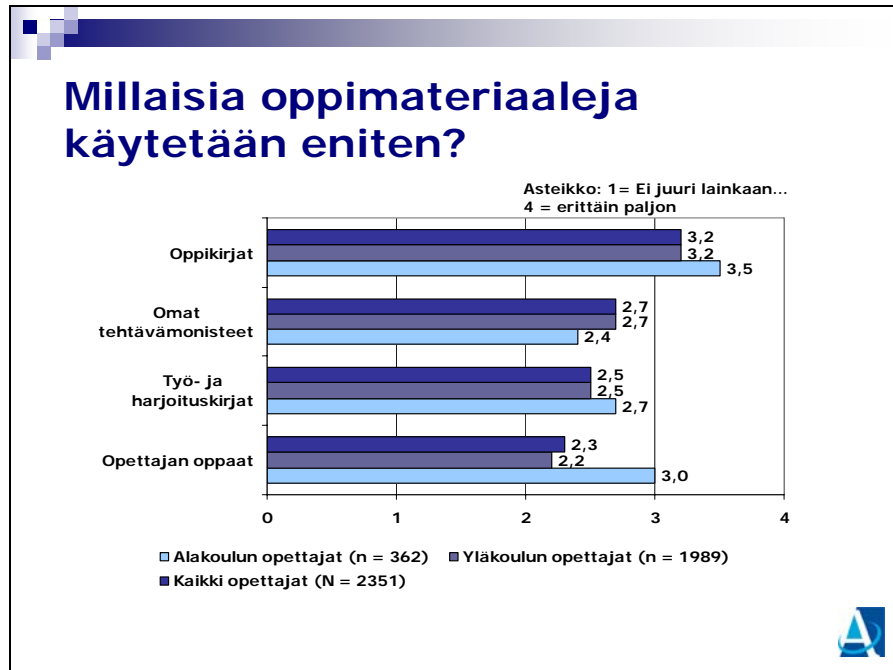
Kuvio 2:

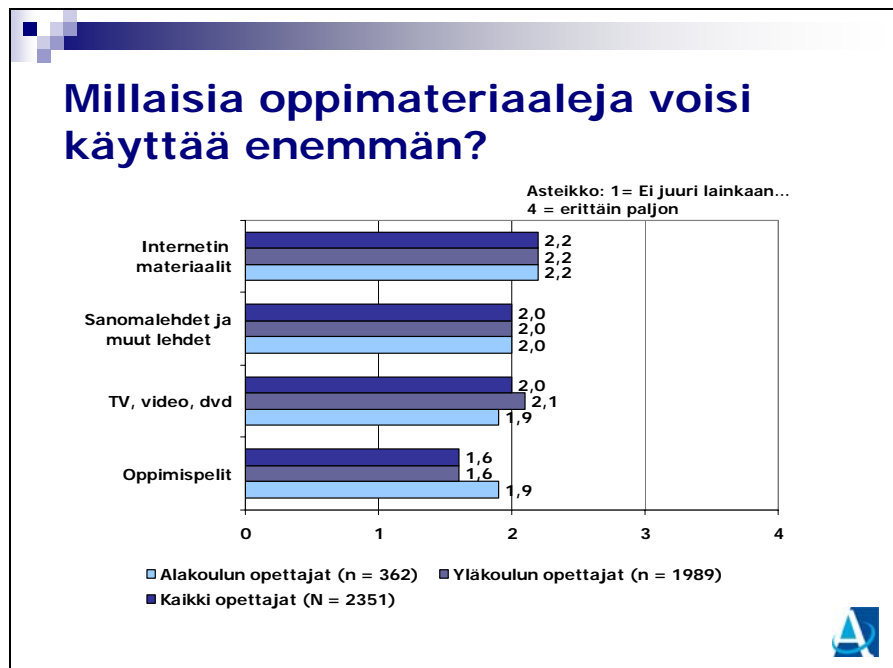
Kuvio 3:

- ### Vapaita kuvauksia muutoksista
- Olen siirtynyt enemmän syventämään asioita. Olen pyrkinyt siihen, että se mitä opetetaan, myös opitaan.
  - Olen entistä vakuuttuneempi oppiainerajat mahdollisuuksista sekä oppilaita motivoivana affektiivista maailmaa rakentavana tekijänä.
  - Lasten erityistarpeet ovat nousseet tärkeäksi osaksi suunnittelua ja opetusta.
  - Ryhmä- ja parityöskentelyn lisääminen, koska käytän pysyviä ryhmiä luokassa.
  - Työt sujuvat näin luontevasti, tarkoitus on opettaa myös sosiaalisia taitoja.
  - Olen rohkeammin irtautunut oppikirjan käytöstä. Kalvoja en käytä enää lainkaan, kaikki sähköisenä (TVT:n lisääminen).
  - Nykyisin enemmän tietokoneen avulla tapahtuvaa oppimista eli tehtäviä koneella ja tiedonhaku koneen avulla. Myös verkkoympäristössä opiskelua kokeiltu.

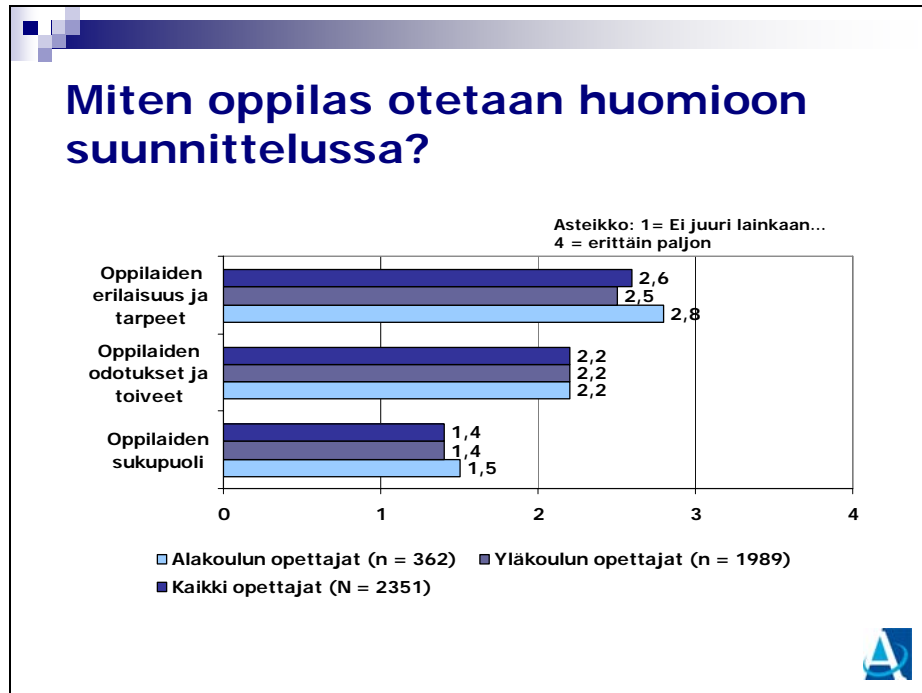
Kuvio 4:

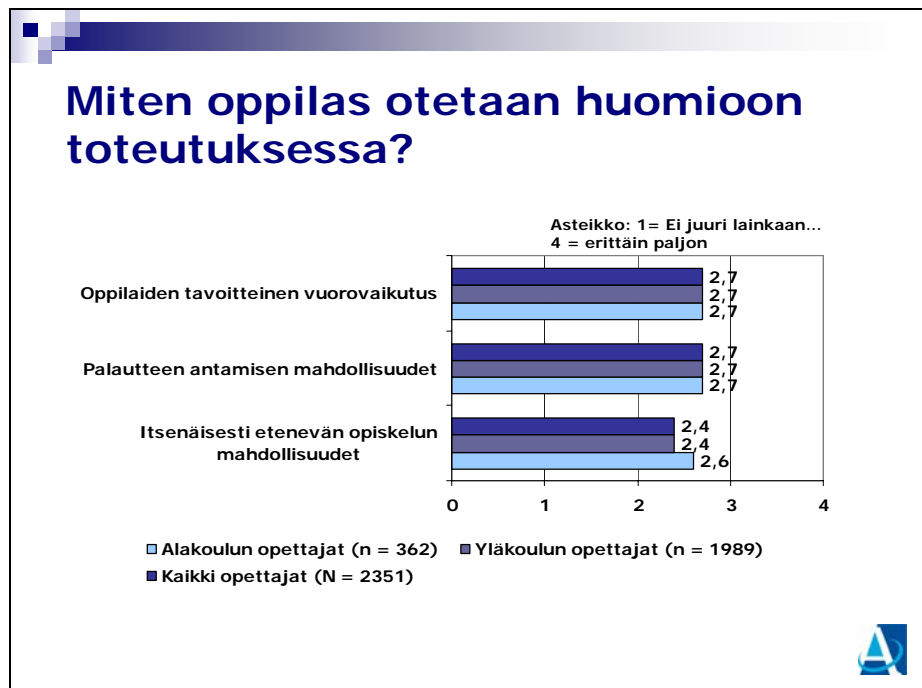
Kuvio 5:

Kuvio 6:

Kuvio 7:

Lisätietoja

Atjonen, P., Halinen, I., Hämäläinen, S., Korkeakoski, E., Knubb-Manninen, G., Kupari, P., Mehtäläinen, J., Risku, A.-M., Salonen, M. & Wikman, T. 2008. Tavoitteista vuorovaikutukseen. Perusopetuksen pedagogiikan arviointi. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisu 30. (288 s.) http://www.edev.fi/img/portal/19/Julkaisu_nro_30.pdf

Katso myös:

- ◆ Korkeakoski, E. 2008 Tavoitteista vuorovaikutukseen. Perusopetuksen pedagogiikan arvioinnin tulosten tiivistelmä ja kehittämissuhteet. (67 s.)
http://www.edev.fi/img/portal/19/Julkaisu_nro_32.pdf
- ◆ Atjonen, P. 2008. Perusopetuksen pedagogiikka polttopisteessä. *Ostiensis* 1, 10–13.
<http://www.joensuu.fi/viestinta/tiedotuslehdet/ostiensis/ostiensis108.pdf>

Päivi Atjonen ja Esko Korkeakoski valaistavat opettajien kokouksen aluksi auringon oppilaita, vaikka oppilaiden mukana tulevat haasteet ottavat väliä kyllä.

Inhimilliset tekijät

peruskoulun pedagogiikan voimala

PAIVI SPÄÄ
PENNI POTKONEN, KUVA

Tuoreen kansallisen perusopetuspedagogiikan arvioinnin viesti on varovaisen valoisa: Opetus on entistä oppilaslähtoisempää, rikkaampaa ja oppilaiden ajattelua voimistavampaa. Pahimpana opettajien pedagogisten ihanteiden esteenä ovat haastavat isot opetusryhmät.

■ Kun koulun ydintehtävä lähdetään korimään auki, sisimmistä paljastuu kaikkein tärkein: oppilaan ja opettajan pedagoginen suhde, mistä hyvät oppiminen ja hyvinvointi aina perimmäistään kumpuavat.

Tämä avaintekijä mielessään Koulutuksen arviointineuvosto aloitti vuonna 2007 arvioinnin, mitä pedagogiikalle peruskoulussa kuuluu. Arviointiryhmän puheenjohtajana oli professori Päivi Atjonen Joensuun yliopistosta ja käytännön johtamisesta vastasi perusopetuksen pääsuunnittelija Esko Korkeakoski kansallisesta arviointisiteeristä.

–Pedagoginen taito ei ole vain teknistä taituruutta, vaan siihen sisältyy syvä inhimillinen osaaminen ja oppilaan kannustava kohtaaminen, Atjonen ja Korkeakoski korostavat.

”On parempi valita kolme asiaa, jotka opettaa kunnolla, kuin käydä läpi oen seitsemän teemaa opin ikeessä.”

–Oppimistuloksista ei arvioidu. Läksimme kysymään opettajilta niiden takana olevia monimutkaisia asioita, kuten mikä opetuksessa on tärkeintä ja mikä ohjaavat ja estävät ihannepedagogiikkaa. Samalla annoimme opettajille mahdollisuuden tuoda esiin opetuksen ja oppimisen onnistumisen kokemuksia, jotta arviointi ei katkeaisi vain ongelmia.

Oppilas pääosassa

Opettaja on aina yhteiskunnallinen vaikutus pyrkiessään sovittamaan yhteen yksilön unelmia ja yhteiskunnan odotuksia. Suomalainen osaava opettaja on oppilaan

puolella ja neuvokas, vaikka joutuu ratkaisemaan tilaa pedagogisille ihanteilleen esimerkiksi ohjelmoinnin ja opetus suunnitelman odotusten painissa.

–Hyvät työt tehdään kaikissa kouluissa tasalaatuisesti kautta maan joskus hankalakin oloissa. Siksi opettajan eettinen tehtävä on oppilaan kasvun palveluksessa näkyä odotettuaakin rikkaampana niin koulun kuin aineopettajillakin.

Opettajat arvostavat opetuksessaan tarve periaatteita, ennen kaikkea oikeudenmukaisuutta ja tasapuolisuutta. Opettajien oppilasta kannustavien pedagogisten ihanteiden pahimmaksi esteeksi opettajat kokevat suuret ja kirjavat opetusryhmät.

–Opettajat tunnustavat elämyksiä, tahdot ottaa oppilaiden tarpeita huomioon ja enimmäkseen opetusta, mutta kokevat usein riittämättömyyttä haastavissa suurissa opetusryhmissä. Päättyneen pitää pysähtyä miettimään lasten ja nuorten etua ja sitä, missä kukaan opettajien jaksamisen raja, Atjonen painottaa.

Ajattelu esiin

Päälin puolin luokkatyöskentely näyttää ulkopuolisen tarkkailijan silmin vanhalla tutulla: opettaja opettaa, oppilaat osakevat.

–Opettajan päin sisälle ei voi nähdä. Näennäisen opettajakatselun sisällä saattaa asua hyvin tarkkailijain opettaja, joka ikään kuin huomaamatta ohjaa oppilasta, ottaa olkapästä ja katsahtaa kannustavasti, Atjonen korostaa.

Opettajat eivät enää halua olla tiedonkaakia.

–Positiivisesti ja näkyvästi tuli esiin, että opettajat haluavat kehittää oppilaan ajattelun taitoja, itsetuntoa, sosiaalisuutta ja suvaitsevaisuutta. Nämä nousivat tiedollisen kasvatuksen rinnalle, ja ajattelun taidot jopa Nieman sen oh, Korkeakoski toistaa.

Tunni vain

Opettajan valtavimmalle opetus suunnitelma näyttää olevan entistä tärkeämpi. Opetussuunnitelman perusteet vuodelta 2004 valaa opetuksen perustan, mutta totaalisesti vaatavuudessaan ja sitovuudessaan myös ahdistaa opettajia.

–Opettajat kokevat, että tunnit eivät riitä! Sisällöksi on liikaa ja tavoitteet liian vaativat, Korkeakoski kertoo.

Tunnillet opettajat haluavat ”noudattaa opia virkavastuulla” ja yrittävät ympäristä kaikki opetus suunnitelman odotukset opetuksensa.

opettaja.tv

”Mahdoton luokka eikä mistään saa apua” – vai saako?

Tukea arkeen
opettaja.tv

YLE

–Löytyivätähän avaimet kohdata moninaistuva oppilasaines, jos käännetään katseet opettajien keskinäisen yhteistyön suuntaan, Päivi Aijonin kyäy.

–Koulu voi olla hyvin terapeutin paikka, jos oppilaan oppimistyyli ja opettajan opetustyyli kohtaavat, Esko Korkeakoski kannustaa.

–Opettajan tehtävä on aina miettiä, mikä ovat minun oppilaitteni tarpeet ja minkälaisia heidän kykynsä ottaa asiota vastaan ovat. On parempi valita kolme asiaa, jotka opettaa kunnolla, kuin ”käydä läpi” seitsemän opetussuunnitelman ikäessä, Aijonin rohkaisee.

Kiireen kokemusta kasvattava listaksi projektien ja kokousten tulva.

–Opettajat miettivät ja siimimässä tietävätkin, mikä on heidän perustehtävänsä. Eivätkän he ole hanketyöhön koulutautuneet, vaan tehtävä on olla oppilaan ohjaaja. Työistään tulisi uskaltaa rajata ja voida jakaa työyhteisössä.

Yhteistyö kehii

Suomalainen opettaja työskentelee edelleen varsin yksin. Korkeakosken sanoin ”usein omissa pedagogisissa valtakunnassaan”.

–Odotimme, että opettajat olisivat tuoneet enemmän esiin odotuksen rehtorin vahvasta pedagogisesta johtajuudesta, hän sanoo.

Taustalla vaikuttaa painanteen suomalaisen rehtorin hallinnontäytyinen työnluku, joka säätämisen nimissä pursuaa entisestään.

–Rehtorin rooli koulun pedagogiselle hyvinvoinnille on oleellinen. Kolmen koulun rehtori ei ehdi muuta kuin hoitaa hallintoa, vaikka tahtoa olisi. Rehtorin pedagogiselle johtajuudelle tulisi antaa tilaa, arvioijat vittoittavat.

”Onnistuneiden opetustilanteiden kuvauksista tekisi didaktiikan oppikirjan.”

Suomen koululaisilla on tutkitusti heikompi yhteenkuuluvuuden tunne kuin muissa PISA-maissa, etenkin Ruotsin ja Norjaan verrattuna. Viestikö tämä, että myös opettajien yhteistyössä on toivomisen varaa, näyttävätkö aikuiset arjessaan oppilaille yksin selvämisen ja jämmisen mallia?

Koulukäyttäminen ei ole vähentynyt. –Kiusaamisen kitkeminen on suuri haaste perusopetuksella. Viisatenkivä ai- neetosta ei löytynyt. Koulussa, jossa kiusaaminen on saatu kurin, siihen puututaan heti ja yhdessä rintamassa.

Potkua koulutukseen

Oppikirjalla on yhä vahva rooli opetuksessa, joiden opetusmenetelmät ovat rikastuneet. Toiminnallista, yksilöllistä ja sosiaalista työmuotoja käytetään melko paljon, tutkiva ja kokonaisvaltain aikaisempaa enemmän.

–Opettajan onnistuneiden opetustilanteiden kuvauksista tekisi didaktiikan oppikirjan, Korkeakoski kehua.

Monipuoliset menetelmät auttavat kohtaamaan erilaisia oppilaita, tyttöjä ja poikia.

–Opettajat kaipasivat täydennyskoulutusta korostetusti juuri menetelmän, joita osaisivat paremmin auttaa erilaisia oppilaita. Tässä pitee suuri mahdollisuus.

Täydennyskoulutautuminen jakoi opettajat kahteen leiriin: kolmeen vuoteen iso osa ei ollut saanut kertaakaan omaehtoista koulutusta, toinen kokona oli täydentänyt taitojaan vähintään viidesti.

–Kohtaavtko opettajien tarpeet ja täydennyskoulutuksen laatu kunnolla? Mahdollisuudet täydennyskoulutukseen vaihtelevat kunnittain. Opettajan pedagoginen ajattelu on opetuksen voimavälillä ja kaipa säännöllisesti täydennystä.

Tuli irti

Koulu ei ole saati merellä. Pedagogikassa ovia tulisi avata rohkeamminkin ympäristöön.

–Koulunkin pitää muuttua, haistaa, mitä ajassa liikkuu, Aijonin kannustaa.

Opettajilla kysyttiin, mikä he ovat muuttaneet viiden vuoden aikana pedagogikkassaan. Iot muutokset olivat harvassa.

–Ne olivat yksittäisten opettajien kokeluja, ajatuksia, tekoja. Muutosvirtaa, mikä koski valtaosaa opettajia, ei ollut näkyvissä. Mutta ehkä pumosta ajan kanssa tulee virta.

Tulos miettyttää Aijosta myös opettajankouluttajana.

–Lähtökohdat luodaan opettajankoulutuksessa. Opiskelijokita tulee rohkaista luotamaan kuvuuteensa: Ei riitä, että toteutatte sitä koulua, minkä olette nähneet omilla opettajillanne.

Yhteiskunnan tehokkuuden vaatimus vie opiskelua yliopistotasikin suorittamiseen. Kiireessä kokoluhalu tukehtuu.

–Mutta opettajissa on tulla illoksamme monet olivat karistaneet kiireen ja kannustivat oppilaita kaikessa rauhasa tutki- maan maailmaa, havainnoimaan ja päät- telemään. Ajattelun taidot säilyvät, muisti- tieto katoaa, Aijonin ja Korkeakoski väit- tävät.

Perusopetuspedagogiikan arviointiin 2007 tutkittiin kyselyllä yhteensä 2351 alakoulun neljännen ja yläkoulun 7.–9. luokki- en opettajaa, lisäksi heidän kouluja rehtoreita. Arviointiryhmä vieraili myös 12 ylä- ja alakoulussa.

Raportti sisältää myös varsin tuoreita asiaa koskevaa tutkimustietoa.

Arviointiryhmä: Päivi Aijonin (pj.), Imelä Hänen, Sappo Hämmäläinen, Esko Korkeakoski, Gunnel Kruska-Manninen, Pekka Kupari, Jouko Mäntyläinen, Anna-Majja Kivik, Marjatta Salonen ja Tomi Wilmann.

<http://www.edex.fi/portaali/julkaisu>

opettaja.tv

"Koulutukseen ei ikinä ehti" – vai ehtikö?

Uusi vaihtoehto täydennyskoulutukseen

opettaja.tv

|YLE|